

Dinamica exercitării transfrontaliere a profesiei de avocat

Av. Renata-Adelina Ionescu

Baroul București

Abstract

[Ro]: Prezenta lucrare își propune expunerea și analiza reglementărilor comunitare și naționale în vigoare, care dau expresie principiului liberei circulații a avocatului și exercitării profesiei, în mod ocazional și permanent, dincolo de granițele statului de origine. Fluxurile comerciale în creștere, tranzacțiile transfrontaliere în care dreptul internațional și/sau comunitar și drepturile naționale se juxtapun, nevoile justițiabililor, dar și migrările, căsătoriile transfrontaliere și oportunitățile de a studia în străinătate au justificat adoptarea unei serii de măsuri de integrare și liberalizare ca răspuns la tendințele actuale de mobilitate a avocaților.

The Dynamics of the cross-border practice of the legal profession

Abstract

[En]: This paper aims to expose and analyze Community and national regulations in force, which give expression to the principle of the free movement of lawyers and the exercise of the profession, occasionally and permanently, beyond the borders of the State of origin. The increasing trade flows, cross-border transactions in which international law and/or Community law and domestic laws juxtapose, the litigant's needs, as well as migrations, cross-border marriages and study opportunities abroad have justified the enactment of a series of integration and liberalization measures in response to current mobility trends of lawyers.

La dynamique de l'exercice transfrontalier de la profession d'avocat

Abstract

[Fr]: Cette œuvre a pour objectif de présenter et d'analyser les réglementations communautaires et nationales en vigueur, qui expriment le principe de la libre circulation des avocats et de l'exercice de la profession, occasionnellement et de façon permanente, au-delà des frontières de l'Etat d'origine. Les flux d'affaires croissants, les transactions transfrontalières dans lesquelles le droit international et/ou communautaire et le droit national se juxtaposent, les besoins des justiciables, mais aussi la migration, les mariages transfrontaliers et les possibilités d'étudier à l'étranger ont justifié l'adoption d'une série de mesures d'intégration et de libéralisation en réponse aux tendances actuelles en matière de mobilité des avocats.

Considerații preliminare

De-a lungul ultimelor trei decade, sub influența dezideratelor europene și datorită intensificării schimburilor internaționale, profesia de avocat a devenit din ce în ce mai internaționalizată. La originea acestei tendințe nu au stat doar motive ce țin de alegerile profesionale și personale ale avocaților, ci și natura transnațională și cadrul economic în care sunt prestate serviciile juridice. De altfel, nu trebuie pierdut din vedere că globalizarea și fenomenul migrației au avut și au un impact direct asupra strategiilor de afaceri, iar firmele de avocatură nu pot să ignore această realitate. În mod particular, pe fondul crizei din Ucraina, situația avocaților ucraineni care migrează în statele membre ale Uniunii Europene („UE”) și care doresc să se integreze pe piața muncii și în mediul de afaceri au nevoie de adoptarea unor măsuri sau instrumente legislative *ad interim* care să faciliteze această integrare până când Ucraina va deveni stat membru UE, aceasta reprezentând una din cele mai urgente provocări ale momentului.

Din perspectiva clienților, activitatea avocatului se circumscrie, firește, nevoilor clientului, iar relația dintre cei doi, în contextul internaționalizării, este caracterizată printr-o mișcare dublă, centripetă și centrifugă: clienții locali care doreau să-și dezvolte activitățile pe piețele internaționale au avut nevoie de serviciile avocaților, iar clienții străini care s-au integrat sau au dorit să se integreze pe piața internă au găsit în avocat un partener indispensabil. Avocații sunt simultan o punte pentru clienții „de-ai casei”, care doresc să-și extindă activitățile în străinătate, și un contact local pentru clienții străini care încearcă să înțeleagă particularitățile unui sistem juridic străin, pentru a-și contura perspectivele economice într-un anumit sector de afaceri. Pe fondul acestor tendințe, s-a conturat un sistem general de recunoaștere a diplomelor, recunoaștere a calificărilor profesionale și de integrare a acestor profesii, iar avocații au fost printre primii care au pretins drepturi și au vrut să facă uz de garanțiile dreptului UE nu numai în favoarea clienților lor, ci și în beneficiul propriu.

Capitolul I. Cadrul legislativ în Uniunea Europeană

Piatra de temelie a libertății de stabilire a avocaților într-un alt stat membru decât cel de origine și liberul acces la activități independente se regăsește în art. 49 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene („TFUE”).¹ În baza acestuia, la ora actuală, integrarea, libera circulație și dreptul de stabilire a avocaților, alături de armonizarea procedurilor de accedere în profesie ca avocat străin sunt asigurate la nivelul UE de două directive („**Directivile Avocaților**”), Directiva Consiliului din 22 martie 1977 de facilitare a exercitării efective a libertății de a presta servicii de către avocați („**Directiva 77/249/CEE**”), respectiv Directiva 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu

---

¹ Art. 49 din TFUE:

„În conformitate cu dispozițiile care urmează, sunt interzise restricțiile privind libertatea de stabilire a resortisanților unui stat membru pe teritoriul altui stat membru. Această interdicție vizează și restricțiile privind înființarea de agenții, sucursale sau filiale de către resortisanții unui stat membru stabiliți pe teritoriul altui stat membru.

Libertatea de stabilire presupune accesul la activități independente și exercitarea acestora, precum și constituirea și administrarea întreprinderilor și, în special, a societăților în înțelesul articolului 54 al doilea paragraf, în condițiile definite pentru resortisanții proprii de legislația țării de stabilire, sub rezerva dispozițiilor capitolului privind capitalurile.”

caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea („**Directiva 98/5/CE**”), însă avocații pot beneficia și de prevederile Directivei 2006/123/CE din 12 decembrie 2006 privind serviciile în cadrul pieței interne („**Directiva 2006/123/CE**”) și ale Directivei 2005/36/CE privind recunoașterea calificărilor profesionale („**Directiva 2005/36/CE**”). Rațiunea adoptării acestui pachet de directive rezidă în necesitatea atenuării diferențelor care caracterizează exercitarea profesiei de avocat în statele membre. După cum au constatat și organele legislative ale UE, așa-zisa diversitate „*se traduce prin inegalități și denaturări ale concurenței între avocații din statele membre și constituie un obstacol în calea liberei circulații.*”² Consiliului Barourilor și al Ordinilor de Avocați din Europa („**CCBE**”) evidențiază că îmbinarea Directivelor 98/5/CE și 77/249/CEE a creat un sistem simplu, nebirocratic și foarte liberal care a stimulat mobilitatea și libera circulație a avocaților în UE ca în niciun alt loc din lume. De altfel, CCBE subliniază că regimul aplicabil avocaților este cu mult avansat față de regimul aplicabil altor profesii liberale în UE.³

Totuși, regimul implementat de aceste directive, chiar dacă este unul dintre cele mai radicale regimuri din lume cu privire la avocați,⁴ are doar un rol de facilitare a liberei circulații a avocaților, de armonizare și de stabilire a punctelor de convergență a legislațiilor statelor membre. Ca atare, acest sistem nu trebuie perceput ca garantând o piață viabilă și primitoare pentru avocații care doresc să facă uz de prevederile directivelor.

Secțiunea 1. Exerțitarea profesiei de avocat cu titlu permanent

Libertatea de stabilire, astfel cum CJCE a definit-o în cazul *Factortame*, reprezintă „*exercitarea efectivă a unei activități economice printr-un sediu fix în alt stat membru pe o perioadă nedeterminată*”.⁵

Concret, Directiva 98/5/CE are ca obiectiv integrarea avocatului în profesie într-un stat membru gazdă și nu urmărește să modifice normele profesionale aplicabile în acel stat și nici să sustragă avocatul respectiv de la aplicarea acestor norme. Acordarea posibilității avocaților să își exercite profesia cu caracter permanent sub titlul profesional din statul de origine într-un stat gazdă, astfel cum se precizează și în Preambulul Directivei 98/5/CE, vine în principal în întâmpinarea nevoilor clienților care, datorită valorilor comerciale și a elementelor de extraneitate care împânzesc piața internă, fac din consilierea juridică un element indispensabil în instrumentarea tranzacțiilor transfrontaliere în care dreptul internațional, dreptul comunitar și drepturile naționale se suprapun.

---

² Pct. 6 din Preambulul Directivei 98/5/CE.

³ CCBE position, Evaluation of the Lawyers' Directives, 12.09.2014, pag 1-3.

⁴ J. Goldsmith, „*Reasons for lawyers to love the EU*”, published in The Law Society Gazette, 2011, disponibil la <https://www.lawgazette.co.uk/analysis/reasons-for-lawyers-to-love-the-eu/58731.article>.

⁵ Cazul C-221/89, *The Queen c. Secretary of State for Transport, ex p. Factortame* (Factortame II) [1991] ECR I-3905, para. 20. În același sens, a se vedea Hotărârea CJCE din 21 iunie 1974, în cazul 2-74, *Jean Reyners c. Belgia*, ECR 1974 -00631, para. 21; Cazul C-55/94, *Gebhard c. Consiglio dell'Ordine delgi Avvocati e Procuratori di Milano* [1995] ECR I-4165, para. 25.

Astfel, un avocat care dorește să profeseze într-un alt stat membru decât cel în care și-a obținut calificarea profesională este obligat să se înregistreze la autoritatea competentă din acel stat,⁶ în baza unui certificat care atestă înregistrarea avocatului la autoritatea competentă din statul de origine, autoritatea competentă din statul gazdă având facultatea de a solicita un certificat emis cu cel mult 3 luni în urmă. Este important de subliniat că titlul sub care un avocat profesează în statul gazdă este titlul profesional din statul de origine, iar acest lucru trebuie indicat (în limba oficială din statul de origine) pentru a nu se face confuzii cu titlul profesional din statul gazdă.

Un aspect cheie pe care Directiva 98/5/CE îl prevede este domeniul de activitate în care poate profesa un avocat în alt stat decât statul de origine. Mai precis, avocatul poate exercita aceleași activități profesionale precum un avocat care profesează sub titlul profesional corespunzător din statul gazdă și poate, în special, să acorde consultanță juridică cu privire la dreptul din statul membru de origine, dreptul comunitar, dreptul internațional și dreptul din statul gazdă, cu respectarea normelor de procedură aplicabile înaintea instanțelor naționale. Totuși, statele membre nu sunt private de dreptul de a reglementa diferit reprezentarea în justiție prin condiționarea ca avocatul din alt stat membru să lucrează în colaborare cu un avocat care profesează sub titlu din statul membru gazdă.⁷

Mai mult, statul gazdă are întotdeauna obligația de a recunoaște experiența profesională dobândită pe teritoriul său de un avocat dintr-un alt stat membru, astfel încât, după trei ani de activitate efectivă și regulată în statul membru gazdă și în dreptul acelui stat, inclusiv dreptul comunitar, să se poate prezuma că acești avocați au dobândit aptitudinile necesare pentru a accede complet în profesia de avocat din acel stat. Ca atare, candidatul la titlul profesional în respectivul stat trebuie să probeze desfășurarea unei activități în condițiile Directivei 98/5/CE și să se supună verificărilor suplimentare din statul gazdă. În același context, candidatul poate, în orice moment, să ceară ca diploma lui să fie recunoscută. Finalmente, candidatul admis are dreptul să profeseze atât în baza titlului profesional din statul gazdă, cât și în baza titlului profesional din statul de origine.

Secțiunea 2. Exercițarea profesiei de avocat în mod ocazional

Pe lângă oportunitatea de a profesa cu titlu permanent într-un stat membru, care poate fi privită cu scepticism tocmai datorită radicalității sale, avocații au la dispoziție și norme care să le permită să facă uz de titlul pe care l-au dobândit în statul de origine într-un alt stat membru, de manieră spontană la libera lor alegere, nefiind necesară parcurgerea unei proceduri care să ducă la recunoașterea calificării profesionale și nici susținerea unui examen de aptitudini.

---

⁶ Art. 3 alin. (1) din Directiva 98/5/CE.

⁷ Art. 5 alin. (3) din Directiva 98/5/CE:

„Pentru exercitarea activităților legate de reprezentarea și apărarea în justiție a unui client și în măsura în care dreptul statului membru gazdă rezervă aceste activități avocaților care profesează sub titlul profesional al acelui stat, acesta din urmă poate impune avocaților care profesează sub titlurile profesionale din statele membre de origine să lucreze în colaborare fie cu un avocat care profesează înaintea instanțelor sesizate și i care, atunci când este necesar, poate fi răspunzător înaintea acesteia, fie cu un „avoué”, care își exercită profesia pe lângă instanța respectivă.”

Astfel, Directiva 77/249/CEE, la baza căreia au stat hotărârile CJCE în cazurile *Reyners*⁸ și *van Binsbergen*,⁹ cuprinde norme care înlesnesc exercitarea profesiei de avocat în alte state membre prin implementarea unor măsuri menite să pună capăt formalităților și, în definitiv, să elimine cerințele care ar fi condus la restrângerea libertății de circulație a avocaților. Directiva creează în sarcina statelor membre obligația de a recunoaște un avocat venit din alt stat membru¹⁰ pentru reprezentarea și apărarea unui client în justiție sau în fața autorităților publice, fără a avea obligația de ședere sau de înscriere într-o organizație profesională în statul gazdă.¹¹ Cu toate acestea, în virtutea marjei de libertate a statelor membre, pot exista obligații suplimentare pentru avocat, precum prezentarea în fața președintelui jurisdicției și, după caz, decanului competent în statul gazdă, sau ca avocatul să acționeze în colaborare fie cu un avocat din jurisdicția sesizată, fie cu un „avoué” sau „procuratore” care profesază pe lângă această jurisdicție.¹² În plus, directiva permite autorităților competente din statul gazdă să solicite dovedirea calității de avocat celui care prestează servicii sub acest titlu.¹³

Chiar dacă Directiva 77/249/CEE a fost adoptată în contextul mai larg al armonizării verticale, aceasta nu prevede niciun criteriu minim cu privire la formarea educațională a avocaților, întrucât uniformizarea sistemelor de învățământ ar fi un obiectiv cvasi imposibil,¹⁴ astfel cum nu s-a reglementat un astfel de standard nici în cazul Directivei Arhitecților.¹⁵

Secțiunea 3. Interpretări jurisprudențiale cu privire la Directivele Avocaților

Evoluția jurisprudenței Curții de justiție ilustrează contribuția și rolul său nelipsit în crearea unui spațiu juridic în care avocații să își poată exercita drepturile conferite de legislația UE în mod liber, fără restricții nejustificate, atât cu privire la dreptul de a presta servicii în alte state membre, cât și cu privire la exercitarea cu caracter permanent a profesiei.

Una dintre deciziile de căpătâi ale Curții a fost pronunțată în cazul *Comisiei c. Germaniei*,¹⁶ din 1988, cu privire la îndeplinirea de către Republica Federală Germană a obligației ce îi incumbă în aplicarea dispozițiilor Directivei 77/249/CEE pentru facilitarea exercitării efective a libertății de a presta servicii de către avocați. În fapt, autoritățile germane au condiționat posibilitatea unui avocat străin de presta servicii, conform calificării sale profesionale, de obligația de a lucra întotdeauna cu un avocat german care să aibă rolul de avocat principal în

---

⁸ Hotărârea CJCE din 21 iunie 1974, în cazul 2-74, *Jean Reyners c. Belgia*, ECR 1974 -00631.

⁹ Hotărârea CJCE din 3 decembrie 1974, în cazul 33-74, *Johannes Henricus Maria van Binsbergen c. Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid*, ECR 1974 -01299.

¹⁰ Art. 2 din Directiva 77/249/CEE.

¹¹ Art. 4 din Directiva 77/249/CEE.

¹² Art. 5 din Directiva 77/249/CEE.

¹³ Art. 7 din Directiva 77/249/CEE.

¹⁴ M. Siman, *Freedom of Lawyers To Provide Services under Directive 77/2491*, disponibil la <https://blr.flaw.uniba.sk/index.php/BLR/article/view/92>, pag. 37.

¹⁵ Directiva 85/384/CEE din 10 iunie 1985 privind recunoașterea reciprocă a diplomelor, certificatelor și altor dovezi ale calificării formale în arhitectură, inclusiv măsuri pentru a facilita exercitarea efectivă a dreptului de stabilire și libertatea de a presta servicii.

¹⁶ Cazul 427/85, *Comisia Comunităților Europene c. Republica Federală a Germaniei*, [1988] ECR 1123.

instrumentarea cazurilor. Această obligația trebuia respectată de către avocații străini chiar și în cazurile în care legea germană nu prevedea necesitatea reprezentării de către un avocat. Mai mult decât atât, autoritățile germane solicitau un număr considerabil de dovezi care să probeze cooperarea dintre avocatul străin și cel german. Cu privire la toate acestea, CJCE a decis că unui avocat străin trebuie să i se permită să lucreze și singur în statul gazdă, dacă reprezentarea de către un avocat nu este obligatorie conform legii. De asemenea, o lege națională care ar impune exercitarea rolului de avocat principal de către avocatul național, atunci când acesta colaborează cu un avocat străin, este contrară dreptului comunitar. Pe baza acestui raționament s-a fundamentat ulterior și Decizia din cazul *Comisia c. Franța*.¹⁷

Cu privire la recuperarea cheltuielilor de judecată reprezentând onorariul avocaților care lucrează împreună, unul fiind străin, iar altul național, în cazul *AMOK*,¹⁸ CJCE a considerat că Directiva 77/249/CEE se opune hotărârilor jurisdicționale care prevăd că partea câștigătoare a unui litigiu, în care acea a fost reprezentată de către un avocat stabilit într-un alt stat membru, nu poate recupera de la partea care cade în pretenții, pe lângă onorariile avocatului respectiv, onorariile unui avocat din statul membru în a cărui jurisdicție se judecă litigiul, care, conform legislației naționale, trebuia să lucreze împreună cu primul avocat.

În cazul *Comisia c. Luxembourg*¹⁹, CJCE a reținut că legislația comunitară, respectiv Directiva 98/5/CE, are ca obiectiv facilitarea avocaților imigranți de a-și exercita libertatea fundamentală de stabilire, fără ca statele membre să aibă opțiunea organizării unui sistem care să le evalueze cunoștințele în prealabil. Astfel, Directiva 98/5/CE se opune ca înregistrarea avocaților străini la autoritățile competente din statele gazdă să fie condiționată de un interviu care să stabilească că avocatul solicitant este fluent în limba oficială a statului membru gazdă. De asemenea, Curtea a subliniat motivele enumerate chiar în preambulul directivei care justifică această reglementare, respectiv acoperirea unei nevoi a clienților care, datorită creșterii fluxurilor comerciale, solicită consiliere atunci când efectuează tranzacții transfrontaliere, mai ales când reglementările naționale și cele internaționale se suprapun. Astfel de cazuri, așa cum a constatat și CJCE, nu implică un grad ridicat de cunoaștere a limbii statului membru gazdă.

Una din cele mai recente decizii a fost cea pronunțată de CJUE în cauzele conexe C-58/13 și C-59/13,²⁰ cu privire la comportamentul abuziv în raport cu normele UE ce vizează avocații. În fapt, resortisanții italieni Angelo Alberto Toressi și Pierfrancesco Toressi, după obținerea diplomei universitare în Drept în Italia și, ulterior, în Spania, au fost înscriși la 1 decembrie 2011, în tabloul Baroului spaniol Santa Cruz de Tenerife. Cei doi avocați au solicitat, la data de 17 martie 2012, Consiliului Baroului italian Macerata să fie înscriși în secțiunea specială a tabloului avocaților al baroului respectiv. Cererile acestora nu au fost soluționate în termenul legal, așa că avocații Toressi au sesizat Consiliul Uniunii Naționale a Barourilor din Italia. Aceștia au argumentat că înscrierea în Baroul din Italia este supusă unei singure condiții, respectiv prezentarea unui certificat care să ateste înregistrarea la autoritatea competentă din statul de origine, respectiv Spania. Consiliul a suspendat judecarea celor două acțiuni pentru a

---

¹⁷ Cazul C-294/89, *Comisia Comunităților Europene c. Republica Franceză*, [1991] ECR I-03591.

¹⁸ Cazul C-289/02, *AMOK Verlags GmbH c. A & R Gastronomie GmbH*, [2003], ECR I-15059.

¹⁹ Cazul C-193/05, *Comisia Comunităților Europene c. Luxembourg*, [2006] ECLI: EU:C:2006:588.

²⁰ Cauzele conexe C-58/13 și C-59/13, *Angelo Alberto Torresi și Pierfrancesco Torresi c. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati di Macerata*, ECLI 2014:2088.

adresa CJUE două întrebări preliminare: (1) Interzice Directiva 98/5/CE statelor membre să refuze înscrierea în Barou a unor avocați din alt stat membru, chiar dacă aceștia au avut un comportament abuziv în raport cu dreptul UE? și (2) În eventualitatea unui răspuns negativ la prima întrebare, ar trebui considerat că art. 3 din Directiva 98/5/CE este nevalid în lumina art. 4 alin. (2) Tratatului Uniunii Europene („TUE”),²¹ care consfințește identitatea națională, dacă directiva conduce la eludarea normelor care condiționează accesul la profesia de avocat de promovarea unui examen de stat, în cazul în care acest examen este prevăzut în Constituția statului respectiv?

1. Pentru a răspunde la prima întrebare, CJUE a statuat că art. 3 alin. (1) din Directiva 98/5/CE vizează facilitarea exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un alt stat membru decât cel în care s-a obținut calificarea profesională, sens în care condiția exclusivă pe care un resortisant al unui stat trebuie să o îndeplinească este prezentarea unui certificat care să ateste înregistrarea acestuia la autoritatea competentă din statul de origine. De asemenea, potrivit jurisprudenței constante a Curții, justițiabilii nu se pot prevala în mod fraudulos sau abuziv de normele Uniunii,²² iar un stat membru are posibilitatea să reglementeze măsuri menite să împiedice ca, profitând de posibilitățile create de TFUE, unii dintre resortisanții săi să încerce să se sustragă în mod abuziv de la aplicarea normelor din legislația lor națională. Totuși, CJUE a reținut că situația avocaților Torresi constituie una dintre ipotezele în care obiectivul Directivei 98/5/CE este atins și nu poate constitui în sine o exercitare abuzivă a dreptului de stabilire rezultat din art. 3 din Directiva 98/5/CE, iar împrejurarea că resortisantul unui stat membru a ales să dobândească o calificare profesională în alt stat membru decât cel în care locuiește în scopul de a beneficia de o legislație mai favorabilă nu permite, în sine, să se retină existența unui abuz de drept. Totodată, Curtea a reținut că nu are relevanță perioada de timp scurtă de la obținerea titlului profesional, deoarece Directiva 98/5/CE nu condiționează dovedirea unei perioade de experiență în practică în calitate de avocat în statul membru de origine. Mai mult, este important de reținut că nu trebuie acordată relevanță faptului că avocatul este cetățean al statului membru gazdă, deoarece legiuitorul unional nu a intenționat să permită statelor membre să practice o discriminare inversă, împiedicând-și proprii cetățeni să beneficieze de drepturile create de Directiva 98/5/CE. În concluzie, Marea Cameră a CJUE a conchis că nu poate constitui o practică abuzivă deplasarea unui resortisant al unui stat membru în alt stat membru pentru a obține în acesta calificarea profesională de avocat în urma promovării unor examene universitare și revenirea sa în statul membru al cărui resortisant este pentru a exercita în acesta profesia de avocat sub titlul profesional dobândit în statul membru în care s-a obținut această calificare profesională.

---

²¹ Art. 4 alin. (2) din TUE:

„Uniunea respectă egalitatea statelor membre în raport cu tratatele, precum și identitatea lor națională, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale, inclusiv în ceea ce privește autonomia locală și regională. Aceasta respectă funcțiile esențiale ale statului și, în special, pe cele care au ca obiect asigurarea integrității sale teritoriale, menținerea ordinii publice și apărarea securității naționale. În special, securitatea națională rămâne responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru.”

²² Cazul C-255/02, *Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd și County Wide Property Investments Ltd c. Commissioners of Customs & Excise*, [2006], ECLI:EU:C:2006:121.

2. Referitor la cea de-a doua întrebare, CJUE a reținut că art. 3 din Directivă nu este susceptibil să afecteze structurile fundamentale politice și constituționale și nici funcțiile esențiale ale statului membru gazdă în sensul art. 4 alin. (2) din TUE. Directivă nu reglementează accesul la profesia de avocat și nici exercitarea acestei profesii sub titlul profesional eliberat în statul membru gazdă, astfel că solicitarea de înscriere în tabloul destinat avocaților care practică sub titlul obținut în statul de origine nu este de natură să permită să se eludeze aplicarea legislației statului membru gazdă referitoare la accesul la profesia de avocat. În concluzie, Directiva 98/5/CE, așa cum reiese chiar din obiectul său de reglementare, nu are ca obiect armonizarea reglementării statelor membre cu privire la dobândirea calității de avocat. Această chestiune rămâne în întregime în competența statelor membre. Ea nu stabilește reguli referitoare la situații de natură strict internă și nu aduce atingere legislației naționale care reglementează accesul la exercitarea profesiei de avocat sub titlul profesional utilizat în statul membru gazdă.

Anterior cazului *Toressi*, Curtea s-a pronunțat într-un caz foarte similar, respectiv cazul *Koller*,²³ care se diferențiază de cazul *Toressi* prin faptul că se invocau dispozițiile Directivei 89/48/CEE (succedată de Directiva 2005/36) privind recunoașterea calificărilor profesionale. După ce a obținut o diplomă în drept în Austria, cetățeanul austriac Koller s-a stabilit în Spania. Ulterior finalizării cursurilor suplimentare și examinării de rigoare, acesta a obținut echivalarea diplomei sale cu titlul spaniol care îi permitea să folosească titulatura de „*abogado*”. Totuși, autoritățile din Austria i-au respins cererea de a fi admis la proba de aptitudini pentru primirea în profesie, motivând că în Spania, spre deosebire de Austria, nu era necesară experiența practică pentru exercitarea profesiei de avocat. Astfel Comisia de autorizare austriacă a considerat că solicitarea urmărea eludarea condiției celor 5 ani de experiență practică impusă de dreptul austriac. Totuși, Curtea a decis că dl. Koller se încadra în domeniul de aplicare a Directivei 89/48/CEE și, drept urmare, nu i se poate refuza posibilitatea de a participa la proba de aptitudini din simplul motiv că nu finalizase perioada de experiență impusă de legislația austriacă. În concluzie, Curtea a decis că, în măsura în care își face apariția un „*element UE*”, resortisanții se pot prevala de art. 49 din TFUE în propriul stat.

Vis-à-vis de sfera de aplicare a Directivei 98/5/CE, CJCE s-a pronunțat în cazul *Christine Morgenbesser*,²⁴ caz în care a conchis că Directiva 98/5/CE vizează exclusiv avocații definitiv, calificați ca atare în statul de origine. Cu toate acestea, autoritățile unui stat membru trebuie să țină cont de calificarea profesională a unei persoane în baza certificatelor, diplomelor și a experienței profesionale atunci când evaluează cererea unui resortisant al unui alt stat membru pentru autorizarea exercitării profesiei. Curtea a amintit că, așa cum s-a argumentat în cazul *Hocsman*,²⁵ statele au obligația de a recunoaște experiența relevantă a persoanelor indiferent dacă această practică a fost dobândită într-un stat membru sau într-un stat terț. În definitiv, CJCE a decis că un stat membru trebuie să recunoască unei persoane stagiul de practică efectuat în alt stat și să o înscrie în registrul persoanelor care efectuează stagiul pentru admiterea la barou, urmând ca aceasta să efectueze doar perioada rămasă până la completarea stagiului. Pe

---

²³ Cazul C-118/09, *Robert Koller* [2010], ECR I-13627.

²⁴ Cazul C-313/01, *Christine Morgenbesser c. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati di Genova*, [2003], E.C.R. I-13467.

²⁵ Cazul C-238/98, *Hugo Fernando Hocsman c. Ministre de l'Emploi et de la Solidarité*, [2000], ECR I-6623.

cale de consecință, Directiva 98/5/CE se aplica exclusiv avocaților definitivi, ale căror calificări sunt enunțate de art.1 al Directivei.

Secțiunea 4. Dubla Deontologie

Avocații care își exercită profesia sub regimul liberei circulații a avocaților în UE sunt condiționați simultan de două coduri profesionale de conduită, cel al statului de origine și cel al statului gazdă cu privire la activitățile desfășurate în cel din urmă, astfel cum prevede art. 6 din Directiva 98/5/CE și art. 4 din Directiva 77/249/CEE. Dubla deontologie suscită, cum este și firesc, întrebări precum ce se întâmplă în cazul în care apar conflicte între aceste norme sau dacă și cum se vor aplica sancțiuni în ambele state pentru aceeași abatere disciplinară.

Din corelarea articolelor amintite mai sus și din interpretarea oficială a CCBE, rezultă că în cazul unui atare conflict, regulile din statul gazdă vor prevala.²⁶ Totuși, statistica demonstrează că astfel de cazuri sunt improbabile și se ivesc rareori în practică,²⁷ dovadă a faptului că scopul Codului de Conduită elaborat de CCBE, anume „*minimizarea și eliminarea completă, dacă este posibil, a problemelor ce ar putea apărea în urma dublei deontologii, care reprezintă aplicarea într-o anumită situație a mai mult de un set de reguli naționale care pot intra în conflict*”²⁸ a fost atins.

Cu privire la sancțiunile care se pot aplica avocatului care se face vinovat de abateri disciplinare, se face o distincție între (i) un avocat stabilit într-un stat membru gazdă în baza art. 3 din Directiva 98/5/CE și (ii) un avocat care acordă servicii juridice temporare într-un stat membru gazdă în baza Directivei 77/249/CEE. Astfel, cel dintâi poate fi supus unor proceduri disciplinare, atât de către Baroul din țara de origine, cât și de către Baroul din țara gazdă, pentru aceeași încălcare a normelor deontologice, iar sancțiunile impuse de către fiecare barou pot fi diferite sau aplicate diferit, de la caz la caz²⁹. Pe de altă parte, unui avocat care acordă servicii juridice temporare într-un stat membru gazdă i se pot aplica sau nu sancțiuni pentru abaterile disciplinare potrivit regulilor și procedurilor din statul membru gazdă.³⁰

Capitolul II. Cadrul legislativ național pentru exercitarea în România a profesiei de către avocații care au obținut calificarea profesională într-un alt stat membru

Secțiunea 1. Transpunerea Directivelor Avocaților în Legea nr. 51/1995 privind exercitarea profesiei de avocat („Legea 51/1995”)

Aderarea României la UE a marcat o nouă etapă exercitarea profesiei de avocat. Începând cu anul 2007, profesia de avocat a putut fi exercitată de avocați români în oricare din statele membre ale UE, dar și în statele care sunt parte la Acordul privind Spațiul Economic European

---

²⁶ Ghidul Barourilor și al Ordinilor de Avocați privind libera circulație a avocaților în interiorul Uniunii Europene, pag. 9.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ghidul Barourilor și al Ordinilor de Avocați privind libera circulație a avocaților în interiorul Uniunii Europene, pag. 10; Art. 1.3.1. și art. 1.5 al Codul de Conduită CCEB pentru Avocații Europeni.

²⁹ Art. 6 și art. 7 din Directiva 98/5/CE.

³⁰ Art. 7 (2) din Directiva 77/249/CEE.

(„SEE”). Această posibilitate o au și avocații proveniți din statele amintite pentru a-și exercita profesia pe teritoriul României. În cadrul legislativ național, Directiva 98/5/CE a fost integrată prin Legea nr. 201/2004³¹ privind completarea Legii nr. 51/1995 privind exercitarea profesiei de avocat.

Art. 92 din Legea nr. 51/1995 prevede că *„Avocații care profesează în România sub titlul profesional din statul membru de origine pot desfășura aceleași activități profesionale ca și avocații care profesează sub titlul profesional obținut în România, pot acorda asistență juridică și pot reprezenta persoane fizice sau persoane juridice în fața instanțelor române, referitor la dreptul statului membru de origine, dreptul comunitar, dreptul internațional, precum și dreptul românesc, cu respectarea regulilor de procedură aplicabile în fața instanțelor române,”* dispoziția fiind preluată ca atare din Directiva 98/5/CE. Avocatul care dorește să profeseze în România se înscrie în tabloul special ținut de barourile române, pe baza prezentării unui certificat care atestă înregistrarea lui la autoritatea competentă din statul de origine. De asemenea, acesta beneficiază de reprezentare în asociațiile profesionale ale avocaților din România și de dreptul de a participa la alegerea organelor de conducere ale acestor asociații. În plus, avocații înscriși în România sub titlul profesional din statul membru de origine pot profesa ca salariați în oricare dintre formele de organizare a profesiei permise în România.³² Aceștia se supun aceluiași reguli de conduită profesională prevăzute în prezenta lege și în statutul profesiei ca și avocații care profesează sub titlul profesional obținut în România.

În cazul inițierii unei proceduri disciplinare împotriva unui avocat care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine, autoritatea română competentă este obligată să informeze autoritatea competentă din statul membru de origine. Cele două autorități cooperează pe tot parcursul desfășurării acestei proceduri. Retragerea permanentă sau temporară de către autoritatea competentă din statul membru de origine a autorizației de exercitare a profesiei are ca efect obligatoriu interdicția temporară sau permanentă ca avocatul în cauză să profeseze în România sub titlul profesional din statul membru de origine.

De asemenea, avocații care profesează sub titlul profesional din statul membru de origine pot solicita oricând recunoașterea diplomelor, în vederea admiterii în profesia de avocat și a practicării acesteia sub titlul profesional din România, iar *„în vederea recunoașterii diplomelor în România, solicitantul va trebui să susțină, la alegere, un examen de verificare a cunoștințelor sau să efectueze un stagiu de 3 ani în domeniul dreptului românesc.”*³³ Totodată, comisia de evaluare, a cărei competență este stabilită de U.N.B.R., *„va verifica în prealabil dacă experiența profesională dobândită de solicitant este de natură să acopere în tot sau în parte diferențele existente între dreptul românesc și cel al statului membru de origine în care a fost obținută diploma, în vederea exceptării parțiale sau totale”*³⁴ de la examenul de verificare a cunoștințelor sau stagiul de 3 ani.

---

³¹ Legea nr. 201 din 25 mai 2004 privind completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, publicată în Monitorul Oficial nr. 483 din 28 mai 2004.

³² Art. 99 din Legea 51/1995.

³³ Art. 94 alin. (2) din Legea 51/1995.

³⁴ Art. 94 alin. (4) din Legea 51/1995.

Legea nr. 51/1995 a transpus și prevederile Directivei 77/249/CEE prin art. 104 și art. 105, stabilind că avocații provenind din statele membre și SEE pot desfășura în România activități profesionale care pot fi exercitate ocazional sub forma prestării de servicii juridice. Această activitate se exercită prin reprezentarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și persoanelor juridice în justiție sau în fața autorităților publice, în condițiile prevăzute pentru avocații stabiliți în acest stat, fără a fi necesară înscrierea în barou.

Secțiunea 2. Jurisprudența instanțelor naționale

În anul 2003, Curtea Constituțională a României („CCR”) a fost chemată să se pronunțe asupra art. 7 alin. (4) din Legea nr 51/1995,³⁵ care prevedea, la acel moment, condițiile în care avocații străini își pot exercita profesia pe teritoriul României, respectiv prin forme specifice de exercitare a acestor activități, înființate în străinătate (societăți de exercițiu liberal al activităților de consultanță, asistența și reprezentare juridică tip societate cu răspundere limitată sau societate pe acțiuni). Autorul excepției pretindea că aceste dispoziții încalcă prevederile art. 16 din Constituție, referitoare la egalitatea în drepturi, și pe cele ale art. 14 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („CEDO”),³⁶ referitoare la interzicerea discriminării, prin consacrarea unui statut privilegiat pentru avocații străini în exercitarea activităților profesionale de asistență și reprezentare juridică, față de alte categorii de juriști care exercită activități profesionale în România.

CCR nu a reținut aceste critici de constituționalitate,³⁷ reamintind că modificarea legislativă a avut loc în urma unui studiu complex al legislațiilor similare ale altor state europene, precum și a dispozițiilor din acestea referitoare la drepturile omului și dreptului muncii. Astfel, textul criticat nu este de natură să instituie o formă de discriminare între avocații străini și cei naționali. Faptul că autorul excepției înființase în anul 1991, în temeiul Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale, o societate care avea ca obiect, printre altele, acordarea de consultanță juridică, nu îl absolvă de răspundere pentru nerespectarea Legii nr. 51/1995, conform opiniei CCR.

Prin raportare la evoluția jurisprudenței constituționale din ultimii ani, adăugăm și faptul că, potrivit principiului nediscriminării, pentru situații sociale care, în mod obiectiv, sunt diferite trebuie asigurate regimuri juridice adaptate specificului fiecăreia dintre ele, adică, în esență, regimuri juridice diferite.³⁸ Pe de altă parte, principiul egalității în fața legii trebuie interpretat în sensul în care acesta presupune instituirea unui tratament egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite.

---

³⁵ Art. 7 alin. (4) din Legea nr. 51/1995 (introdus prin Legea nr. 489/2002):

„În cazul tuturor formelor de exercitare a profesiei de către avocații străini se pot utiliza denumirea și numele formei de exercitare a profesiei din țara sau din străinătate, în condițiile prezentului articol.”

³⁶ Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului, elaborată în cadrul Consiliului Europei, deschisă pentru semnare la Roma, la 4 noiembrie 1950, ratificată prin Legea nr.30 din 18 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial nr.135 din 31 mai 1994.

³⁷ Decizia Curții Constituționale nr. 58 din 6 februarie 2003, publicată în Monitorul Oficial nr. 194 din 26 martie 2003.

³⁸ I. Muraru, E.S.Tănăsescu, *Constituția României. Comentariu pe articole, Ediția 2, București*, 2019, p. 139.

Curtea de Apel Braşov s-a pronunţat într-o decizie recentă³⁹ asupra condiţiilor pe care un avocat dintr-un stat membru trebuie să le îndeplinească pentru a exercita profesia de avocat în România. Instanţa a reţinut că în vederea exercitării profesiei în România de către un avocat străin, acesta are obligaţia de a se înscrie în tabloul special ţinut de fiecare barou şi de a se supune prevederilor legii, ale statutului profesiei şi ale codului deontologic. În speţă, avocatul străin, care reprezenta una dintre părţi, nu a făcut dovada înscrierii sale în tabloul special al avocaţilor străini din România, neîndeplinind condiţiile prevăzute art. 110 alin. (2) de Legea 51/1995. Dat fiind că avocatul vizat nu a făcut dovada titlului profesional de avocat în Bulgaria sau în alt stat UE, respectiv că i s-ar fi recunoscut diploma şi calificarea profesională de avocat de către statul bulgar sau alt stat UE, instanţa a considerat că în mod greşit acesta a invocat dispoziţiile art.110 din Legea 51/1995. Prin faptul că în certificat se menţionase că poate să practice profesia sub denumirea de avocat nu însemna că i s-a recunoscut şi calificarea profesională de avocat. Pe cale de consecinţă, împuternicirea avocaţială în formă neautentică nu a întrunit condiţiile prevăzute de art. 83 C.proc.civ. pentru a fi valabilă ca mandat convenţional, iar instanţa a admis excepţia lipsei calităţii de reprezentant.

Printr-o decizie recentă,⁴⁰ Curtea de Apel Timişoara s-a pronunţat într-o cauză în care Baroul Timiş nu distingea între ipoteza în care un avocat dintr-un alt stat membru exercită profesia sub titlul obţinut în acel stat şi ipoteza în care un avocat dintr-un alt stat membru doreşte exercitarea profesiei sub titlul profesional din statul gazdă. De asemenea, acesta a aplicat prioritar dispoziţiile din acte administrative normative naţionale care încălcau Directiva 98/5/CEE, dând curs unei decizii nelegale. În fapt, reclamanta obţinuse titlul de avocat în Franţa. La data de 16.02.2017, aceasta s-a adresat pârâtei UNBR cu o cerere de înregistrare în Baroul Timiş, pentru a profesa ca avocat străin sub titlul obţinut în statul de origine. În Avizul Conform privind atestarea calificării de avocat pentru înscrierea în Tabloul Baroului Timiş, s-a precizat că se avizează înscrierea reclamantei după îndeplinirea condiţiilor prevăzute în Anexa nr. XXXI la Statutul profesiei de avocat, care prevedeau necesitatea ca avocatul respectiv să fie evaluat printr-un examen de verificare cunoştinţelor reclamantei, dar şi că aceasta nu va profesa în drept românesc. La data de 24.07.2017, reclamanta a solicitat modificarea acestui Aviz cerând să i se acorde dreptul de a acorda asistenţă juridică inclusiv în dreptul românesc şi de a asigura reprezentarea clienţilor în faţa instanţelor române. Solicitarea sa a fost respinsă printr-o decizie pe care aceasta a atacat-o la Curtea de Apel Timişoara. Instanţa a apreciat că îi revine obligaţia de a interpreta legislaţia naţională în conformitate cu Directiva 98/5/CE, în lumina textului şi finalităţii acesteia.⁴¹ Procedând astfel, instanţa a constatat că sunt întemeiate alegaţiile reclamantei potrivit cărora Legea 51/1995 îi consacră în mod necondiţionat dreptul de a exercita avocatura pe teritoriul României sub titlul profesional obţinut în statul de origine, inclusiv cu privire la dreptul românesc. Interpretând sistematic normele Legii 51/1995, instanţa a observat

---

³⁹ Decizia nr. 1763/2017 din 24.10.2017, Curtea de Apel Braşov, disponibilă la <https://www.jurisprudenta.com/jurisprudenta/speta-14jovnsf/>.

⁴⁰ Revista Română de Jurisprudenţă nr. 1 din 2021, Decizia Curţii de Apel Timişoara. Refuz de recunoaştere a dreptului de a practica avocatura pe teritoriul Statului Român, sub titlul obţinut într-un alt stat membru UE, inclusiv în drept românesc. Inaplicabilitatea condiţiei înscrise în art. 13 din Legea nr. 51/1995 de promovare a unui examen de verificare a cunoştinţelor de drept şi limbă română ori de parcurgere a unui stagiu de adaptare de 3 ani cu un avocat român.

⁴¹ Hotărârea CJCE din 5 octombrie 2004 în Cauzele conexe C-397/01 - C-403/01, ECR 2004 I-08835.

că dispozițiile invocate de pârâta Baroul Timiș, potrivit cărora reclamanta ar putea exercita pe teritoriul României avocatura sub titlul profesional obținut în statul membru de origine doar după susținerea unui examen de verificare a cunoștințelor ori parcurgerea unui stagiu de adaptare de 3 ani, nu se aplică în speță. În concluzie, art. 13 alin. (1) și (2) din Legea 51/1995, care prevede că „*membrul unui barou dintr-o altă țară poate exercita profesia de avocat în România, în cazul îndeplinirii condițiilor prevăzute de prezenta lege. Pentru a acorda consultanță juridică privind dreptul românesc, avocatul străin are obligația de a susține un examen de verificare a cunoștințelor de drept românesc și de limbă română, organizat de UNBR*”, are un caracter general, vizând avocații străini *lato sensu*, iar acest articol este „*în vădită contradicție*” cu prevederile art. 98 și art. 102 alin. (1) din aceeași lege. Acestea din urmă pot fi calificate ca norme speciale ce se aplică cazului în care avocații străini provin din state membre UE. În ceea ce privește marja de apreciere a statelor membre, instanța națională a constatat că singurele aspecte lăsate la aprecierea statelor pe care Directiva 98/5/CEE le admite sunt cele prevăzute în art. 5 alin. (2)⁴² și alin. (3).⁴³

Capitolul III. Avocații ucraineni în România și în UE

În contextul actualei crize din Ucraina, este firesc să ne întrebăm cum pot avocații refugiați din Ucraina să profeseze în România sau într-un alt stat membru.

Cum Ucraina nu se regăsește printre statele membre ale UE, prin urmare sediul materiei din dreptul românesc este art. 13 din Legea nr. 51/1995. Așa cum am amintit la Secțiunea I a Capitolului II, avocatul străin are obligația de a susține un examen de verificare a cunoștințelor de drept românesc și de limba română pentru a putea acorda consultanță juridică privind dreptul românesc. Chiar și trecând de aceste verificări, avocatului străin nu i se va permite să pună concluzii orale sau scrise în fața instanțelor judecătorești și a celorlalte organe jurisdicționale și judiciare, cu excepția celor de arbitraj internațional. Observăm că obligațiile impuse avocaților proveniți din state nemembre nu sunt lesne de îndeplinit, astfel că este imperioasă găsirea unei alternative. Considerăm că, într-o situația de criză fără precedent și atât de fulminantă, precum cea din Ucraina, se pot oferi două soluții: (i) integrarea Ucrainei în Uniunea Europeană, fapt ce ar avea ca urmare posibilitatea exercitării activității profesionale în baza titlului din Ucraina prin procedura stabilită de Directiva Avocaților, sau (ii) încheierea unui acord între România și Ucraina sau între UE și Ucraina care să prevadă condiții rezonabile ce pot fi satisfăcute într-un

---

⁴² Art. 5 alin. (2) din Directiva 98/5/CEE:

„Statele membre care autorizează, pe teritoriul lor, o anumită categorie de avocați să întocmească acte care conferă competența de a administra bunurile persoanelor decedate sau de a constitui sau a transfera drepturi reale imobiliare care, în alt stat membru, sunt rezervate altor profesii decât aceea de avocat pot exclude de la astfel de activități pe avocații care profesează sub un titlu profesional din statul membru de origine conferit în unul dintre aceste din urmă state membre.”

⁴³ Art. 5 alin. (3) din Directiva 98/5/CEE:

„Pentru exercitarea activităților legate de reprezentarea și apărarea în justiție a unui client și în măsura în care dreptul statului membru gazdă rezervă aceste activități avocaților care profesează sub titlul profesional al aceluși stat, acesta din urmă poate impune avocaților care profesează sub titlurile profesionale din statele membre de origine să lucreze în colaborare fie cu un avocat care profesează înaintea instanțelor sesizate și i care, atunci când este necesar, poate fi răspunzător înaintea acesteia, fie cu un „avoué”, care își exercită profesia pe lângă instanța respectivă.”

termen scurt pentru a facilita integrarea profesională a avocaților refugiați veniți din Ucraina. În cel de-al doilea caz, acordul bilateral ar trebui să fie bazat pe reciprocitate, să stabilească care sunt aptitudinile indispensabile exercitării profesiei de avocat în România (i.e. licență în drept, deținerea unui titlu în statul de origine, cunoașterea limbii engleze etc) și domeniile în care avocatul din Ucraina poate profesa în România (i.e. drept internațional public și privat, dreptul național ucrainean, dreptul românesc).

La nivel UE, nu există norme de armonizare cu privire la integrarea profesională a avocaților proveniți din state nemembre. Pentru formarea unei imagini de ansamblu, CCBE a elaborat o panoramă a condițiilor pentru prestarea în mod temporar a serviciilor juridice de către avocați proveniți din state nemembre în virtutea titlurilor obținute în respectivele state.⁴⁴

Capitolul IV. Aspecte finale

Secțiunea 1. Impedimente în exercitarea profesiei de avocat fără limite transfrontaliere

Deși posibilă, reglementată și facilitată, libera circulație a avocaților în cadrul UE rămâne îngenucheată de impedimente practice, precum:

- Avocații trebuie să rămână înregistrați în Baroul corespunzător din statul de origine;⁴⁵
- Asigurarea profesională trebuie plătită atât în statul de origine cât și în statul gazdă;⁴⁶
- Dubla deontologie;
- Directivele Avocaților nu se aplică avocaților stagiați/care încă nu sunt complet calificați (a se vedea cazul *Morgenbesser*);⁴⁷
- Exercițarea profesiei de avocat în regim „in-house” nu este permisă în anumite state membre (i.e. Franța, Italia, Belgia), fiind necesară suspendarea din barou în prealabil.⁴⁸ Rămâne așadar neclară situația unui avocat care pleacă din statul de origine în care era interzis regimul profesional de „in-house”, iar în statul gazdă este nevoit să asigure un astfel de serviciu⁴⁹;

---

⁴⁴ CCBE - Conditions for the admission of lawyers from non-EU Member States to the title of the local legal profession in each EU Member State and conditions under which lawyers from non-EU Member States can perform temporary services in each Member State under their own home title, disponibil la www.ccbe.eu.

⁴⁵ Pct. 8 și 12 din Preambulul Directivei 98/5/CE.

⁴⁶ Art. 6.3 din Directiva 98/5/CE; Mr. Dr. S.J.F.J. Claessens, M.C.C. van Haeften MSc, Dr. N.J. Philipsen, Drs. B.J. Buiskool, prof. dr. H.E.G.S. Schneider, Dr. S.L.T. Schoenmaekers, drs. D.H. Grijpstra, prof. dr. H.J. Hellwig (advisor), „*Evaluation of the Legal Framework for the Free Movement of Lawyers. Final Report*”, Zoetermeer, November 28, 2012, pag. 9, 161, 173-175.

⁴⁷ Cazul C-313/01, *Christine Morgenbesser v. Consiglio dell'Ordine degli avvocati di Genova*, [2003] ECR I-13467.

⁴⁸ Mr. Dr. S.J.F.J. Claessens, M.C.C. van Haeften MSc, Dr. N.J. Philipsen, Drs. B.J. Buiskool, prof. dr. H.E.G.S. Schneider, Dr. S.L.T. Schoenmaekers, drs. D.H. Grijpstra, prof. dr. H.J. Hellwig (advisor) op.cit., pag. 93.

⁴⁹ Art. 8 din Directiva 98/5/CE.

- Barierele lingvistice inerente (deși CJCE a statuat în *cazul Wilson*⁵⁰ că impunerea unui test de limbă nu este permisă în aplicarea art. 3 din Directiva 98/5/CE, abilitățile lingvistice interactive sunt, totuși, testate zilnic prin provocările pe care le presupune prestarea de servicii juridice);
- Cunoștințe juridice limitate cu privire la sistemul legislativ al statului gazdă (deși CJCE a precizat în *cazul Vlassopoulou*⁵¹ că un stat membru prejudiciază libera circulație a persoanelor de manieră nejustificată dacă nu reușește să ia în considerare cunoștințele dobândite de respectiva persoană într-un alt stat membru);
- Necesitatea parcurgerii unui stagiu de 3 ani, în general, în baza art. 10 din Directiva 98/5/CE, de către avocații care doresc să fie admiși în profesia de avocat în statul membru gazdă, caz în care își vor putea exercita profesia sub două titluri profesionale, cel al statului de origine, respectiv cel al statului gazdă. Activitatea din cadrul acestui stagiou trebuie desfășurată efectiv și cu regularitate, adică „fără nici o altă întrerupere decât cele care rezultă din evenimentele vieții de zi cu zi.”⁵² Mai mult, practica de specialitate trebuie să se circumscrie dreptului statului gazdă.

Secțiunea 2. Avantajele liberei circulații a avocaților

Mobilitatea avocaților dincolo de granițele naționale presupune beneficii demne de luat în considerare de către casele de avocatură cu profil internațional. În cazul *Reyners*,⁵³ CJCE a argumentat că libera circulație a avocaților duce de fapt la îmbunătățirea accesului la justiție de către justițiabili, prin îmbinarea unor cunoștințe cu privire la diferite sisteme de drept, prin asigurarea asistenței juridice într-o limbă nativă a justițiabilului și prin reprezentarea compatrioților în alte jurisdicții în care avocatul care instrumentează cazul a căpătat experiență. De altfel, s-a constatat că mobilitatea avocaților conduce la lărgirea spectrului de servicii pe care îl poate oferi o grupare de avocați și, totodată, expertiza pe care se bazează aceste servicii devine mai vastă.⁵⁴ Expertiza internațională este apreciată și, adeseori, de nelipsit îndeosebi pentru asistarea în tranzacțiile transfrontaliere, activitățile de comerț internațional, dreptul fiscal internațional, proiecte investiționale, guvernanta corporativă, litigii transfrontaliere și arbitraj internațional, sprijinirea comunităților migratoare etc. Toate aceste domenii, alături de alte ramuri de drept adiacente, reclamă o viziune cosmopolită și o deosebită capacitate de adaptare cu privire la elementele de extraneitate.

Pe plan individual, statisticile arată că la baza deciziei de a profesa într-un alt stat membru stau în principal motive personale și familiale. Aparte de acestea, avocații care aleg să facă uz de Directivele Avocaților sunt motivați de avantaje precum oportunități de angajare mai numeroase și mai variate, nivelul mai ridicat al calității vieții, condiții de muncă mai

⁵⁰ Cazul C-506/04, *Graham J. Wilson v. Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, [2006] ECR, I-08613.

⁵¹ Cazul C-340/89, *Irène Vlassopoulou v Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg*, ECR 1991 I-02357.

⁵² Art. 10 din Directiva 98/5/CE.

⁵³ Cazul 2/74, *Reyners v. Belgium*, [1974], ECR 1974 -00631.

⁵⁴ Mr. Dr. S.J.F.J. Claessens, M.C.C. van Haefen MSc, Dr. N.J. Philipsen, Drs. B.J. Buiskool, prof. dr. H.E.G.S. Schneider, Dr. S.L.T. Schoenmaekers, drs. D.H. Grijpstra, prof. dr. H.J. Hellwig (advisor), op.cit., pag. 198.

atrăgătoare, îmbunătățirea competențelor profesionale și consolidarea unei clientele variate.⁵⁵ În particular, cei care doresc să se califice ca avocați și în statul gazdă în baza art. 10 din Directiva 98/5/CE⁵⁶ iau în considerare un statut profesional mai stabil, drepturi depline de a profesa în statul respectiv, sporirea oportunităților de carieră și șansa de a lucra pe cont propriu.⁵⁷ Este demn de reamintit și faptul că UE, prin art. 4 din Directiva 77/249/CEE, oferă *une carte blanche* avocaților care reprezintă sau apară un client în justiție sau în fața altor autorități publice ale unui alt stat membru decât cel de origine, „*cu excluderea oricărei condiții de ședere sau de înscriere într-o organizație profesională în statul respectiv.*”

Cu privire la înăsprirea concurenței dintre avocații de pretutindeni, cei mai curajoși ar considera-o un avantaj și o oportunitate de a lichida prejudecățile populare și chiar promovate în timpul anilor de studiu, potrivit cărora o persoană nu poate deveni avocat într-un alt stat decât cel în care a absolvit o facultate de drept.

Concluzie

Piața internă comunitară presupune un spațiu fără frontiere interne și, întrucât eliminarea între statele membre a obstacolelor din calea liberei circulații a persoanelor și serviciilor constituie unul dintre obiectivele UE, aceasta presupune, în special, posibilitatea ca avocații să-și exercite profesia, în mod liber și de manieră flexibilă, într-un alt stat membru decât cel în care și-au obținut calificările profesionale.

Totuși, în pofida internaționalizării clienților, a formării educaționale multijurisdicționale și a implementării structurilor profesionale de organizare a avocaților, profesia aceasta își menține caracteristicile locale, în special în următoarele privințe: munca avocaților se desfășoară într-o limbă autohtonă, în cadrul unui sistem juridic național, sub condiționarea apartenenței la un barou a cărui extindere geografică nu depășește în general câteva zeci de kilometri. Așadar, dacă internaționalizarea profesiei este o tendință incontestabilă în ziua de azi, ar fi totuși judicios să considerăm că profesia de avocat este internațională ca atare.

---

⁵⁵ Idem, pag. 140.

⁵⁶ Art. 10 din Directiva 98/5/CE:

„(1) Un avocat care profesază sub titlul profesional din statul membru de origine și care își desfășoară activitatea efectiv și cu regularitate, pe o perioadă de cel puțin trei ani în statul membru gazdă, în domeniul dreptului aceluia stat, inclusiv dreptul comunitar, este exceptat de la îndeplinirea condițiilor prevăzute la articolul 4 alineatul (1) litera (b) din Directiva 89/48/CEE pentru a fi admis în profesia de avocat în statul membru gazdă. „Activitate desfășurată efectiv și cu regularitate” înseamnă exercitarea reală a activității, fără nici o altă întrerupere decât cele care rezultă din evenimentele vieții de zi cu zi.”

⁵⁷ Mr. Dr. S.J.F.J. Claessens, M.C.C. van Haeften MSc, Dr. N.J. Philipsen, Drs. B.J. Buiskool, prof. dr. H.E.G.S. Schneider, Dr. S.L.T. Schoenmaekers, drs. D.H. Grijpstra, prof. dr. H.J. Hellwig (advisor), op.cit., pag. 147.